

Bilo je tumačenja da u krajnjem ishodištu roman, kroz sudbinu glavnog junaka, znači »pobedu besmisla i smrti«, što je jednostrano interpretiranje s obzirom da u *Ustima punim zemlje* nema konačnih datosti. Zaustavljenost u smrti ne znači apsolutno anihiliranje besmisla — upravo ga negira čitava akcija romana, pre finalnog akta, koja je duboko osmišljeni pokušaj otelotvorenja smisla. Akt smrti uskršava nakon projekcije smisla u svesti junaka koji se otkriva u lepoti i ljubavi, praznim estetičkim kategorijama, bez snage unutrašnjeg delovanja kojom bi se popunila praznina jednog inhibiranog življenja. Blizak manovskom estetičkom viđenju, Ščepanović je spreman da junaka prepusti smrti kao uzvišenoj egzaltaciji i ispunjenju, kao svojevrsnom znaku njegovog samoodređenja. Dakle, bivstvovanje se, nužno, graniči sa besmisлом a otkrivanje, makar samo naziranje smisla, završava se smrću. Otuda osmeh na njegovom već ukočenom licu i izraz sažaljenja, jer je svoje saznanje učinio nedostupnim drugima, kroz svojevrsnu samopotvrdu u smrti. *Progonitelji* nastavljaju egzistenciju daleko od granica smrti, ali podjednako daleko i od smisla protekle akcije.

Koristeći se elementima gotovo racionalističkog pripovedačkog postupka, Ščepanović svoju poetsku metodu uobličava po strogo određenom planu koji odslikava jezgro njegovog misaonog zračenja. Bez epizoda (ovde je prisutna samo jedna), bez dijaloga i suvišnih opisa on sve svodi na poetski efekat psihološkog i duboko sudbinskog karaktera u pojavnosti junaka. Bitno je istaći da autor prihvata okolnosti i činjeničku situaciju, ne sa namerom da ih menja i objašnjava, nego im se približava i udaljava kroz svoj pripovedački kadar, uz brojne mogućnosti i varijacione efekte od kojih ni jedan nije konačan, definitivan, nego svaki može da nastavi svoje trajanje u rasveti neke nove projekcije. Otuda progon nikako ne jenjava, iznalaze se uvek nove mogućnosti za njegov repeticio... Zato ovaj roman, čini se, kao da nema završetak jer u trenutku kada se uspostavlja dominacija »sve mučnijeg ćutanja«, kao da se nazire fokus nagoveštavanja daljeg trajanja i, možda, jednog novog značenja.

Zorica Stojanović

TOMISLAV MARIJAN BILOSNIĆ:

»PRED ZAVJESAMA«

Umag, 1974.

Put u otuđenje, samotranjenje dvojstva u sebi, povlačenje u tragičnu a samodopadnu »društvenu bolest« bez snova blagonaklono negovanje omame zaustavljenog trenutka »pred zavjesama« — sve to peva Bilosnić o čoveku putniku i ta poezija približava se ovakvom objektivnom svetu, možda i zato da bi u naličju njegovom otkrila prisustvo svetlosti i snova. Zaplet tada liči na užareno srce jednog sunca čiji se zruci šire i neograničeno trepere tamo iza zavese:

»Uopće nema ničega, samo bivaš stariji
za dan
i ponekad sanjaš da te neće pozvati iza
zavjese.«
(Pred zavjesama)

Bilosnić upravo nepokretom uništava i vlastiti svet i viđenje biva zaustavljeno jer se kao nova samostalnost javlja i budućnost, zaustavljena u trojstvu trenutka. Pesnik pokazuje trenutak dolaska vremena aindividualizacije koje nikad nije počelo, i neprekidno traje. Nema novog vremena kao cilja, kao težnje:

»Moje dijete izlazi iz mog groba,
prosipa mudrost kao listove,
ono nalazi neizmjerne razloge za unište-
nje svemira,

sigurno je i čvrsto...

On će svima ispratiti tijela i očekivati
više.

Čudo od djeteta postaje putnik.»

(Wunderkind)

Ova nova dimenzija vremena u Bilosnićevoj poeziji — budućnost, izdvojena je i prisutna kao pretnja, kao uništavanje slike o magijskoj solidarnosti sa životom i telom. Svet pesnika izmenio se. I smisao njegove poezije. Neočekivano je Bilosnić krenuo u sebe izmenjenog i neočekivano saopštio ljubav za postojanje vlastite izdvojenosti. Na primer, odnos prema ženi, kao najizvornije drugom, obeležen je imaginativnom drastičnošću, i to u izrazito trpnom smislu (*I ove noći leti moja djevojka*). Reklo bi se da je to cena koju treba platiti drugom da bi omogućio rasređenje. U pesmi *Film*, drastičnost gravitacije prerasta komadanje privučenog tela u perspektivu njegovog obnovljenog a već izgubljenog rođenja.

Tragično je to batrganje u sebi, to lomljenje u krugu postojanja. Ono je vizija nestajanja — u trajanju je mučenje. Jedino je još sigurno: uključiti TV-portabl, razmišljati o otplati knjiga, o kući od betona i aluminijuma, o noći punoj »neona bez ruku« — *Doći će dakle noć i ništa se neće promijeniti, (okolo toga sve prazno puno, ni neba, ni zemlje, (samo ljudska trupla kao naplavine) i svemir strahovitih stijenja.* Čudna je ta tema otuđenja u ovoj poeziji, tog groznog prisustva koje se proteže od prošlih na buduću, još nerodene a mrtve. Ona daje boju ovim stihovima. Zato postaje još groznija u otuđenju, jer je pesnički dokazivana njena mrtvaja, ne bez ubeđenja, koje nosi svoju istinitost.

A u najboljoj pesmi ove zbirke, *S duhovima*, vidimo tajnovita ozračivanja, možda san pesnikove skrovitosti, ni želju za povratkom nekoj određenoj zavičajnosti, ni potvrdu zasnovanog intimizma. Duhovi, evakuisano središte rasređenog subjekta nije više intimistički lokalizovano, već sve-svuda, sposobno da se rastače besciljno.

Formalne snage, ova poezija, na žalost, nema, pokret je u ritmovima autentičnog izraza, fleksika je sa siromašnim prelivima jedne dominantne boje. Ova zbirka stihova ima, ipak, svoju težinu, udarnost koja zbuđuje. Ona nije lišena lepote ali ta lepota rastače, ne oplemenjuje.

Mirjana D. Stefanović

DRAGOLJUB JEKNIĆ: »OPET ME EVO SEJAČA«

»Obod«, Cetinje, 1973.

Pred nama je knjiga vrijednog književnog poslenika, autora zbirki pjesama: *Svet reči*, *Zlatno lutanje* i *Otvaramući usta*, kao i knjige esejističkih kritika o savremenoj bosansko-hercegovačkoj poeziji, naslovljene: *Od danas do sutra*. Sem toga, Dragoljub Jeknić se često javlja sa zapaženim tekstovima u našim književno — umjetničkim publikacijama, pa predstavlja aktivnu i plodnu književnu pojavu.

Zbirka pjesama: *Opet me evo sejača*, jeste pjesnikov stvaralački »credo«, pjesnički izrečen. Knjiga se sastoji od uvodne pjesme: *S knjigom u ruci*, te dvaju ciklusa: *Tamno pisanje, uvod*, i *Tamno pisanje I, II, III* i završne pjesme: *Opet me evo sejača*, kojom se tematski krugovi ove zbirke sažimaju u žižu pjesnikovog nastojanja da se izvoru fenomena pjesnikovanja što stvaralačkije i neposrednije približi, čak identifikuje ga. Naime, Jeknić ovom knjigom još jednom traga za smislom književnog stvaranja, nudeći nam svoje opjesmenjeno teoretisanje. Ali, iako je to opšta tema, u knjizi: *Opet me evo sejača*, dobila je ličnu pjesničku obradu.

Tragajući za ontologijom poezije, Jeknić ispreda subjektivnu poetiku vjere u jedino moguću odnos opštenja sa svijetom pomoću pjesničkih koordinata. Tako se u pomenutoj knjizi javlja šest pjesama pod na-

slovom: *Pesnik*, dvije pjesme naslovljene su kao: *Putnik*, a jedna: *Nebeski putnik*, dvije pjesme zovu se: *Stražar*, zatim, dvije pjesme *Nesan*, te: *Predejo* i *Predejo*, iznova, pa: *Letopis*, *Letopisac* i *Letopisac*, *pevač* i *Psalmopevac*. Iz samih naslova najkarakterističnijih pjesama, ogledaju se idejne okosnice knjige. Jer, za Jeknića pjesnik je i putnik, srca prepunog svijeta, stvaralačke žedi i žudnje za životom, ili kako bi on u: *Nebeskom putniku* rekao:

»On je taj što sada
čita rukopis zvezda
lepši od tajne.«

Pjesnik je, po Jeknićevoj viziji, i putnik, koji spozna: »da istina je nesreća samo«, kao što stoji u pjesmi: *Mudrac*, pa »besmisleno peva« u pjesmi: *S knjigom u ruci*. Međutim, stvaranje i stvaralaštvo za Jeknića su suštinski smisao i mogućnost bitisanja. Tek u knjizi i njenim porukama, ovaj pjesnik nalazi sebe i svoj svijet. Pjesnika »iskustvenosca« (*Opet me evo sejača*), Jeknić karakteriše i kao stranca, i kao stražara, i kao neimara, i kao lovca, i kao glasnika, i kao slugu vlastite vezilje-pletipjesme. A možda bi se Jeknićevu shvatanje dubine motiva i svrsishodnosti tvoračkog govorenja riječju pjesnika, odnosno, pjesnikove pozvanosti u svijetu, najbolje moglo okarakterisati stihovima iz pjesme: *Stražar*:

»Pazim u varnicu pepela predaka
da se ne uvuku slutnje naopake
i san naroda što se glasom ne vodi
da zvezda kalemljena ne padne.«

U trećem ciklusu osjećaju se impulsi ljubavne lirike, ali ljubav koju isijava nekolicina pjesama, nije samo ljubav prema ženi, vječitom idealu pjesnika, već prema Poeziji, kao unutrašnjem saglasju i najvećoj ljepoti. Otuda nije čudo što je pjesnik preuzeo neke stihove, izraze i spregove od Domentijana, na čemu se sâm zahvaljuje »časnom pretku«, u Napomeni na kraju knjige, zapravo, što u knjizi: *Opet me evo sejača*, susrećemo akcente religioznih motiva. Jer, u prismo dodiru sa tlom, poezija ostaje kao najviša molitva i najbolje iscjeljenje od života. Evo naslova pjesama sa takvim unutrašnjim sazvučjem: *Pastir*, *Isus na zidu*, *Sveta trojica*, *Lojanica*, *Kadionica*, *Prorok Ilija* i *Grešnica*. Pjesnik-sijač, stoga, nije plodotvorne klice poezije.

Umjetnički najuspelije pjesme navedene knjige su: *Nebeski putnik*, *Obuzmi me plimom* i *O rečima*. Jezik Jeknićev jeste kristalno čist, prirodan i brižljivo klesan. Jednostavnost Jeknićevog izraza samo je prividna, pošto kod njega nema nategnutosti i poze, ali, u osnovi, to je bogat sintaksički svijet poezije. »Opasno je rascvetavati nebo reči«, veli pjesnik u pjesmi: *O rečima*, pa smiren ton kazivanja knjige: *Opet me evo sejača*, govori i o vrlo odgovornom odnosu prema magiji stvaranja. Zvijezde su čest simbol u Jeknićevoj poeziji, a proces stvaranja omiljeni lajt-motiv. Jeknić sintetizira moderno sa klasičnim u formalnom, ali i u tematsko-idejnom zdanju pjesama.

Ozbiljno i zrelo, Jeknić se u ovoj knjizi pjesama dao na traganje za pjesničkim redovima smisla poetske avanture u životu, pa podstiče na razmišljanje. Ima tu i varijacija sopstvene poetike, i tonske neujednačenosti, međutim, zbirka pjesama: *Opet me evo sejača*, predstavlja zanimljivo razmatranje sazrijeva stvaralačke ontologije. Zato ona ima svoje prirodno mjesto u Jeknićevom opusu, a zaslužuje pažnju i u savremenoj jugoslovenskoj književnoj produkciji.

Nedeljko Kravljaca

RADOJICA TAUTOVIĆ: »HEFEST U SVEMIRU«

»Bagdala«, Kruševac, 1973.

Knjiga: *Hefest u svemiru*, autora Radojice Tautovića, književnog kritičara i esej-

